

MITEN ONTOLOGISTA REALISMIA VOI PUOLUSTAA?

Ilkka Niiniluoto

21.1.2014

KIRJALLISUUTTA

- I.N. *Critical Scientific Realism* (1999)
- ”Onko menneisyys todellista?”, *Aika* (2000)
- ARMSTRONG: *Universals and Scientific Realism* (1978)
- KIM & SOSA (eds.), *A Companion to Metaphysics* (1995)
- LOUX & ZIMMERMAN (eds.), *The Oxford Handbook of Metaphysics* (2003)
- HAAPARANTA & KOSKINEN (eds.), *Categories of Being* (2012)

ONTOLOGIA

- maailmaan tai todellisuuteen kuuluvat entiteetit ja niiden suhteet
 - oliot, asiat, esineet, troopit, ominaisuudet, asiaintilat, tapahtumat, prosessit, lait, potenssit, mahdollisuudet
- oppi olevasta ja olemassaolosta
 - apriorinen spekulatio: metafysiikka
 - metaontologia: käsiteanalyysi
 - deskriptiivinen aposteriorinen metafysiikka
- mikä on todellista? mitä on olemassa?

POPPER

- MAAILMA 1: fysikaaliset oliot ja prosessit
 - kivet, puut, elektronit, voimakentät, ihmisruumis
 - epäorgaaninen ja orgaaninen luonto
- MAAILMA 2: ihmisten ja korkeampien eläinten subjektiivinen tietoisuus, mieli, mielentilat
 - ajatukset, uskomukset, halut, tahtomukset, psyyke, sielu
- MAAILMA 3: ihmisen luoma kulttuuri ja yhteiskunta
 - työkalut, artefaktit, taideteokset, kieli, propositiot, abstraktit oliot, teorit, sosiaaliset instituutiot

METAFYSIIKKA

- materialismi
 - fysikalismi: kaikki kuuluu maailmaan 1 tai on redusoitavissa siihen
 - emergentti: kompleksisten fysikaalisten järjestelmien esiin nousevat piirteet, ominaisuusdualismi
- subjektiivinen idealismi
 - maailma 2 todellinen tai ensisijainen
 - solipsismi, fenomenalismi
- objektiivinen idealismi
 - maailma 3:n taso ensisijainen
 - uskontojen jumala, platonismi, Hegelin objektiivinen henki, sosiaalinen konstruktivismi
- dualismi
 - maailmat 1 ja 2
 - parallelismi (SPINOZA) tai vuorovaikutus (DESCARTES)
 - epifenomenalismi

KANT

- fenomeenit ja noumeenit
- ilmiömaailma
 - aika, avaruus, kategoriat
- oliot sinänsä
 - jäävät tiedon ulkopuolelle
- transsendentaalinen idealismi yhdistettynä empiiriseen realismiin
 - ilmiömaailmassa voidaan erottaa empiirinen minä ja sen ulkopuolinen maailma

ULKOMAAILMA

- DESCARTES: ihmisen tietoisuus itselleen läpinäkyvä, ongelmana ulkomaailmaa koskeva tieto
- empiristit: esittävätkö ideat ulkoisia olioita?
- idealismi: ulkoisia olioita ei ole olemassa
- fenomenologinen reduktio: oletus ulkomaailmasta sulkeistetaan
- fenomenalismi: kantilaisuus ilman transsendentaalista egoa ja olioita sinänsä
- looginen positivismi: ulkomaailmaa koskevat väitteet mielettömiä
 - CARNAP: empiirinen realismi

OLEMASSAOLO

- X-realismi:
 - olioita X on olemassa
- fysikaalinen olemassaolo:
 - X-oliot ovat olemassa fysikaalisessa avaruudessa ja ajassa
 - ei sovellu maailmaan 2 ja 3
- objektiivinen olemassaolo:
 - X-oliot ovat olemassa mielestä riippumatta
 - (OR) Jotakin on olemassa ihmismielestä riippumatta
 - (OR') Jotakin on olemassa subjektiivisesta ja objektiivisesta mielestä riippumatta

ONTOLOGINEN REALISMI

- OR' implikoi OR:n, silti ei-testattavissa oleva metafyyminen väite (ehkä olemme vain ideoita jumalan mielessä?)
- OR sulkee pois subjektiivisen idealismin, voidaan tukea tieteen avulla
- OR:n mukaan maailma 1 on maailmasta 2 ja maailmasta 3 ontologisesti riippumaton
 - sen sijaan maailma 2 on ontologisesti riippuvainen maailmasta 1 ja maailma 3 maailmoista 1 ja 2
- ontologinen vs. kausaalinen riippumattomuus
 - voin olla vuorovaikutuksessa kivien ja elektronien kanssa (vrt. QM)

PEIRCE

- skolastinen todellisuuden käsite (SCOTUS)
 - todellisten olioiden piirteet ovat riippumattomia siitä mitä kukaan ajattelee niiden olevan
- todellisuus vs. fiktio
 - hallusinaatio punaisesta norsusta on minua koskeva todellinen mentaalinen fakta mutta kuviteltu norsu ei ole todellinen
- abstraktit kulttuurisineet ja matemaattiset oliot maailmassa 3 voivat olla todellisia Peircen mielessä

EDDINGTONIN PÖYDÄT

- pöytä makroskooppisena havaittavana käyttöesineenä vs. pöytä atomien kimppuna
- SELLARSin (1968) eliminativismi (*scientia mensura*): vain jälkimmäinen tieteellisen kuvan mukainen pöytä on todellinen
- KAILA (1936): todellisuuden asteet niiden invarianssin mukaisesti:
 - perseptuaaliset p-esineet
 - fysikaaliset f-esineet
 - tieteelliset s-esineet

OR:N PUOLUSTUS

- terve järki (REID, PEIRCE, MOORE)
 - 'tässä on kaksi kättä'
- transsendentaaliargumentit
 - skeptikkojen hyväksymien oletusten välttämättömät ehdot (STRAWSON, SEARLE)
 - OR:n kieltö inkohorentti
- eksternalistinen merkityksen teoria
 - aivot vadissa (PUTNAM)
- todellisuuden ja unen ero
 - säännönmukaisuus, lainomaisuus, invarianssi (LEIBNIZ, KAILA)
 - virtuaalitodellisuus, *The Matrix*

SUORA REALISMI

- empiristit, kantilaiset: havainnon välittömänä kohteena impressiot tai ilmiöt
 - BERKELEY: *esse est percipii*
 - MILL: permanent possibility of sensation
 - sense datum –teoriat
- suora realismi: näemme suoraan maailmassa olevia tavallisia objekteja (kausaalinen haviantoteoria)
 - valokuvat

OR JA ABDUKTIO

- arkikokemuksen tavalliset oliot: havainnot pöydästä eri aisteilla, eri aikoina, eri henkilöillä, kameralla – riippumattomuus havainnoista ja tiedostavasta mielestä
- teoreettiset entiteetit: havainnot elektronista Wilsonin sumukammiossa
- yhteisen syyn periaate: abduktiivinen päättely parhaaseen selitykseen (PEIRCE, KAILA, REICHENBACH)

OR JA KÄYTÄNTÖ

- MARX: ajattelun ulkoinen totuus käytännöstä erotettuna on puhtaasti skolastinen kysymys
- HACKING: interventiot vs. representaatiot:
”elektronit ovat todellisia jos voit ruiskuttaa niillä”
- kausaalinen vaikutuskyky todellisuuden kriteerinä (POPPER)

MENNEISYYS

- menneet muuttamattomat tapahtumat todellisia Peircen mielessä
- säilyneitä jälkiä jättäneet tapahtuneet todellisia kausaalisen kriteerin mielessä
- menneisyysargumentti (LENIN vs. MACH): mitkään oliot, jotka olivat olemassa ennen kuin ihmiset ja heidän kulttuurinsa olivat syntyneet maan päälle evoluution kautta, eivät voi olla ihmisen kausaalisesti aikaansaamia tai ihmismielestä riippuvia
 - dinosaurukset 100 miljoonaa vuotta sitten
 - dinosauruksen käsite luotu 1800-luvulla, dinosauruksia koskevat lauseet assertoitavissa nykyisen evidenssin perusteella
 - dinosaurukset totuudentekijöitä (truth-makers) näille väitteille
- sisäinen realismi (PUTNAM): oliot suhteellisia käsitejärjestelmiin, todellisuuden käsitteellistäminen ja strukturointi
- konstruktivismi (GOODMAN): worldmaking, starmaking